

2.9

Civisme i educació

Marta Comas Sàbat

Responsable del Pla per a la promoció del civisme, octubre 2003-octubre 2006

En el cicle de conferències organitzades en el marc del Pla per a la promoció del civisme de l'Ajuntament de Barcelona en el seu primer any de funcionament, Victòria Camps va proposar un títol per a la seva conferència que d'entrada podia suscitar certa perplexitat: «Es pot ensenyar el civisme?». Saber qui ha d'ensenyar el civisme i com s'ha d'ensenyar tampoc no són qüestions fàcils de resoldre. Per trobar la resposta, Victòria Camps es va remuntar a la pregunta que formula Sòcrates repetides vegades en els seus diàlegs amb Plató: només poden ensenyar la virtut (que aquí podem emprar com a sinònim de civisme) els virtuosos. Això, traslladat als nostres temps, ens porta al moll de l'os del fenomen de l'incivisme: si la virtut s'aprèn amb referència a un model, què passa quan ja no hi ha confiança en les institucions públiques que haurien de proporcionar aquest model?, què passa quan les institucions socialitzadores com l'escola o la família viuen un moment de tanta complexitat que no tenen clars els patrons normatius o ètics que haurien de permetre als infants i adolescents aprendre a orientar les seves conductes?

És clar que el civisme es pot ensenyar, i que cal ensenyar-lo! Però no és una empresa fàcil. Com tampoc no és clar què volem ensenyar, quins continguts «de bona educació» s'han de transmetre quan ja no existeix un patró únic de conducta ni una idea clara del que està bé ni del que està malament. Ni com ho volem ensenyar no és evident: atès que l'aprenentatge de la vida en comú, de les normes que facilitaran la convivència, requereix el convenciment de les restriccions de la pròpia llibertat, calen arguments per fer entendre aquesta idea, però sovint també calen sistemes de coacció que reforcin la raó. I finalment, a qui correspon fer-se càrrec d'aquesta educació? Efectivament, tota la comunitat n'és responsable, però, com acostuma a passar amb les responsabilitats compartides, cada part delega en l'altra: els pares deleguen en l'escola, l'escola delega en els poders públics, els poders públics deleguen en la influència dels mitjans i els missatges del mercat de consum, i així fins que es dilueix tota responsabilitat.

Amb la intenció que la complexitat del context sociocultural que ens ha tocat viure no ens paralitzi i ens aboqui a l'escepticisme, proposem (el Pla per a la promoció del civisme proposa) actuar des de la proximitat. Només en els entorns més propers, en els espais d'intermediació del subjecte i el seu entorn, en què es donen les relacions interpersonals més significatives, es poden tornar a enfortir els referents, aquells models de civisme dels quals els infants o els joves poden aprendre.

Això és el que s'ha perseguit en cada un dels projectes que ha impulsat el Pla en la seva línia de treball amb les escoles i que aquí només esmentarem breument:

1. Els projectes pilot «Civisme també als IES», en els quals alumnes, professorat, personal no docent i pares i mares han consensuat un diagnòstic i unes propostes, i han dut a terme actuacions per millorar el respecte a l'entorn i la convivència al centre.
2. El projecte «Joves associats parlen de civisme als instituts», que s'ha dut a terme juntament amb el CJB i les associacions juvenils del territori. En aquest projecte, nois i noies, des de la seva pràctica associativa, han dut a terme diverses sessions de treball al voltant del civisme amb l'alumnat de primer cicle de secundària.
3. Les pel·lícules sobre civisme, de ficció o reportatges, que diferents centres han presentat a la mostra de programes culturals impulsada per l'IMEB.
4. Les iniciatives d'escoles de Nou Barris que, en un treball conjunt amb el districte i el veïnat, han recuperat i dignificat espais públics de l'entorn.
5. Els materials educatius que s'han elaborat per facilitar l'acció dels mestres i tutors en aquest àmbit. Concretament cal destacar l'exposició «Jo sóc RAR», que utilitza la metodologia de les projeccions per arribar a la conclusió de la raresa del model RAR (responsable, autònom i respectuós); el material audiovisual Arguments científics per a la convivència, que aporta raons de «pes» argumentades des de les ciències naturals per demostrar, entre altres coses, que les estratègies de relació cooperatives són més fructíferes que les competitives; i el còmic De cara a la paret, que fa reflexionar no solament sobre les conseqüències de l'incivisme a l'institut, sinó també al voltant de les possibles respostes que professors, pares i alumnes poden donar per evitar deixar certes actuacions en la impunitat.

Per tant, s'ha obert una línia de treball, a la qual el Pla per a la promoció del civisme continuarà donant impuls, basada en el convenciment que, tot i que a vegades sigui nedar contracorrent, cal avançar en l'educació per al civisme com a clau per a la convivència. ■

Per a més informació: www.bcn.cat/civisme